

Helsinki 10.4.2012

Tiedotusvälineille
JULKAISUVAPAA ke 11.4.2012 klo 10.30

VIPPIKIERTTEEN SYNKKÄ MUOTOKUVA

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on analysoitu *vippikierteen luonnetta lainanottajan näkökulmasta*. Analyysi on laadullinen, ja se perustuu internetissä käytyihin velka-aiheisiin kansalaiskeskusteluihin. Keskustelu on runsasta, ja se sisältää kokemusten vaihtoa niin kierteen eri vaiheista ja niihin liittyvistä tunnelmista kuin siitä, mistä maksuongelmiin jo joutunut saisi vielä lisää pienlainaa. Vaikka analyysistä ei voi sanoa tarkasti, missä määrin vippikierteitä esiintyy, aineistosta välittyy vahva mielikuva siitä, että kyseessä ei ole pienimuotoinen ongelma. Tutkimuksessa esitetään lisäksi katsaus pikavippeihin liittyvistä maksuongelmista määrälliseen tietoon perustuen ja pohditaan siitä muodostuvan kuvan tarkkuutta.

Vipit vaikeasti hallittavia

Pikavippikierteessä vippejä otetaan useasta paikasta siten, että uudella lainalla maksetaan vanha taikka vipin takaisinmaksu horjuttaa taloutta niin, että henkilö ”joutuu” ottamaan pian uuden lainan. Aineisto ilmentää, kuinka erääntyneitä tai pian erääntyviä lainoja voi olla samanaikaisesti toistakymmentä. Ajatus siitä, että vipin tarkoituksena on olla yksittäinen, ehkä harvakseltaan otettu laina välttämättömään menoon, ei ole yleisesti kestävä taustaoletus, vaan monella kyse on kutakuinkin jatkuvasta, pitkittyvästä ja monitahoisesta velkasuhteesta. Aineistosta piiryy kuva, jossa vippikierteen syntymiseen vaikuttaa erityisesti saannin helppous ja heittäytyminen välittömiksi koettujen tarpeiden tyydyttämiseen, jotka yhdistyvät puutteelliseen itsekontrolliin ja ylioptimismiin suhteessa omiin mahdollisuuksiin.

Tarinoiden mukaan kierteen taustalla on tyypillisesti tulojen vähäisyyttä tai epä säännöllisyyttä ja turhaksi koettua kuluttamista. Usein ilmeneviä yksittäisiä tekijöitä – ihmisten itsensä tunnustamina – ovat alkoholin käyttö ja pelaaminen sekä holtittomuus, joskus toki myös välttämättömäksi koettu erityismeno. Vippien mainostaminen ja yhä isompien summien tarjonta kännykkään ovat myös mahdollisia ”sortumisen” paikkoja. Kierrettä ylläpitää lisäksi pelko luottotietojen menetyksestä. Analyysistä erottuu kaksi ryhmää: nuoret aikuiset, joilla vipit ovat pääasiainen velkamuoto ja ne, jotka ottavat pikavippejä muiden lainojen ”päälle”. Vippikierratarinoissa kuvataan runsaasti häpeää, itsesyytöksiä ja ahdistusta, mikä ilmenee esimerkiksi ongelman salailuna läheisiltä, unettomuutena, voimattomuutena ja jopa itsetuhoisina ajatuksina.

Maksusuunnitelmissa pysyminen koetaan usein toivottomaksi, jos erääntyneitä tai erääntymässä olevia vippejä on paljon samanaikaisesti. Jotkut pääsevät ”kuiville” elämällä äärimmäisen säästävaisesti ylimenokauden ajan tai keskeyttämällä opinnot ja menemällä töihin. Nuorten aikuisten kertomuksista tulee esille myös turvautuminen vanhempien tai sukulaisten apuun silloin, kun se on mahdollista, mutta sitä on tyypillisesti edeltänyt suunnaton häpeä. Joukossa on henkilöitä, jotka kertovat kierteen alkamisesta uudelleen, vaikka siitä oli kerran jo selvitty. Vaikka ulosotto pelottaa, varsinkin nuorten aikuisten joukosta löytyy kokemuksia, joissa ulosotto toikin helpotuksen: kierre päättyi ja koetaan, että veloista voi sittenkin selvitä.

Vippien paniikinomaista etsintää

Osa keskusteluaineistoa ilmentää tilannetta, jossa vippejä yritetään saada lähes paniikinomaisesti. Pienlainayrityksiä vertaillaan, ja keskustelijat etsivät paikkaa, josta lainan voisi vielä saada, vaikka maksukyky on jo ilmeisen heikko. Osa toteaa suoraan luottotietojen menneen. Pienlainayrityksiä suositellaan erilaisin perustein. Yrityksiä vertaillaan muun muassa tekstiviestikulujen suhteen. Erityisiä toivomuksia on esimerkiksi mahdollisuus saada lasku sähköpostiin ja prepaid-puhelimen käyttö lainan varmistamiskäytännössä. Myös vinkkejä jaetaan. Yksi tällainen keskustelunaihe on vippien samanaikainen ottaminen eri paikoista ”kierrättämällä”; sen arvioidaan mahdollistavan jopa kymmenien tuhansien eurojen lainamäärän.

On ilmeistä, että ilman velvoitetta ja mahdollisuutta luottohistorian tarkistamiseen yksittäinen pienlainayritys ei pysty estämään vippikierteen muodostumista eri yrityksistä tehdyn ristiin lainaamisen takia. Asiakas saattaa kerryttää hyvää asiakashistoriaa pitkänkin aikaa, vaikka vippikierre ja taloudellinen ahdinko tosiasiallisesti pahenevat.

Pienlainoja pyydetään netissä myös tuntemattomilta yksityishenkilöiltä, ja tuntemattomat vastaavasti tarjoavat pienlainoja. Tällaisen lainan saanti saattaa kuitenkin edellyttää erityisiä palveluja esimerkiksi seksiin liittyen, ja lainan tarvitsija asettaa itsensä muutoinkin alttiiksi hyväksikäytön yrityksille ja pilailulle. Siltä osin kuin yksityisiä velkasuhteita muodostuu, niitä tehdään esille laitettujen sähköpostitietojen avulla. Niistä ei paljastu henkilöllisyys. Helpon rahan houkutus voi olla myös keino rekrytoida nuoria, syrjäytymisvaarassa olevia miehiä rikolliseen toimintaan.

Varovaisuutta tilastotietojen tulkintaan

Julkisessa keskustelussa viitataan herkästi velkomustuomioihin perustuviin tilastotietoihin, mutta pikavipit, jotka on maksettu uudella vipillä, eivät rekisteröidy kyseisiin tietokantoihin. Tilastoissa eivät myöskään näy tilanteet, joissa kasaantuneet vipit on onnistuttu maksamaan pois yhdellä isolla lainasummalla, olipa kyseessä isompi luotto, uhkapelivoitto taikka sukulaisilta tai tuttavilta saatu laina tai sen takaus. Velkomustuomioita ei tule myöskään niistä perinnässä olevista vipeistä, joita ei viedä oikeudelliseen perintään. Tällaiset tilanteet ilmentävät osaltaan maksuvaikeuksia eivätkä ole niistä irrallisia. Monesti kokonaistilanne saattaa myös olla niin kaoottinen, että lienee melko satunnaista, mistä lainamuodosta maksuhäiriömerkintä syntyy – onko se esimerkiksi pikavippi vai isompi luotto, jolla on maksettu pois kymmenen pikavippiä. Näin ollen velkomustuomioihin perustuvat maksuongelmakuvaukset antavat vippiongelmaista jossain määrin liian ”ruusuisen” tai vinoutuneen kuvan. Toisaalta luottotietoyrityksen tiedot maksuhäiriömerkinnöistä vahvistavat sen yleiskuvan, että pikaluottoihin liittyvät velkaongelmat ovat kasvusuunnassa ja keskittyvät erityisesti nuoriin aikuisiin.

Lisätietoja tutkimusjohtaja Kati Rantala, p. 050 3876 198, s-posti: [kati.e.rantala\(at\)om.fi](mailto:kati.e.rantala(at)om.fi)

Julkaisutiedot Rantala, Kati (2012). Vippikierteen muotokuva. Helsinki, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 24/2012.

Tutkimus on 11.4.2012 OPTL:n kotisivuilla <http://www.optula.om.fi>